

leerlingen voor leerlingen

Flipping en andere
scenario's om
instructiefilmpjes
in te zetten

Een inventarisatie
bij Leerlingen voor
Leerlingen scholen

InnovatiImpuls
Onderwijs

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Feiten en cijfers van de experimenten met de scenario's	5
3	Uitvoering experiment volgens plan?	7
4	Ervaringen met werken met scenario's	8
5	Effect van LvoorL op veranderingen/innovaties op de scholen	9
Bijlage	Overige producten van het project Leerlingen voor Leerlingen	10

Opzet Leerlingen voor Leerlingen (LvoorL)

Bij Leerlingen voor Leerlingen worden ouderejaars leerlingen ingezet om hun jongere medeleerlingen te helpen. Zij nemen, onder begeleiding van de vakdocent en een mediaspecialist, een filmpje op waarin ze vakspecifieke, veel voorkomende vragen beantwoorden.

Leerlingen uit lagere klassen kunnen zo'n filmpje op elk gewenst moment bekijken. Als ze daarna nog vragen hebben, kunnen ze ouderejaars leerlingen om extra uitleg vragen.

De leerlingen die de filmpjes maken, doen dat bijvoorbeeld in het kader van hun maatschappelijke stage of als onderdeel van hun Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA). De leerlingen leren goede en aantrekkelijke filmpjes maken, waarin ze de lesstof duidelijk moeten uitleggen. Dat scherpt ook hun eigen kennis aan.

De filmpjes zorgen ervoor dat docenten in hun klas eenzelfde uitleg niet hoeven herhalen. Als een leerling de stof niet snapt, staat er een filmpje klaar dat hij zowel op school als thuis steeds opnieuw kan bekijken. De docent kan zijn tijd nu anders gaan besteden; er ontstaat meer ruimte voor verdieping, interessante vragen en individuele begeleiding van leerlingen. Het doel van het experiment Leerlingen voor Leerlingen is te onderzoeken of de werkdruk voor docenten op deze manier afneemt en of op den duur minder contacturen nodig zijn.

Scenario's

Eind 2012 moesten alle deelnemende scholen aan OCW laten weten of zij met ingang van het schooljaar 2013/2014 daadwerkelijk zouden gaan experimenteren met een vermindering van het aantal contacturen door het inzetten van filmpjes, het zogenaamde *go no go-besluit*. Van de 26 scholen namen er 23 een go-besluit. De drie andere scholen zijn gestopt met het project.

Voor het experiment heeft een werkgroep van docenten en schoolleiders van LvoorL-scholen drie scenario's uitgewerkt. De scholen konden kiezen voor één van die scenario's of een combinatie.

1 Scenario 'Zelfstudie-uren'

Het aantal contacturen per vak wordt teruggebracht met één lesuur per week. In het vrijgekomen uur leert de leerling de theorie, door middel van de educatieve filmpjes en aanvullend lesmateriaal, veelal onder toezicht van een onderwijsassistent.

2 Scenario 'Thuiswerken (flipping the classroom)'

Leerlingen verwerven thuis, door middel van de educatieve filmpjes en ander materiaal, de theoretische kennis. In de les werken ze samen en oefenen ze de stof, ondersteund door de leraar.

3 Scenario '(E-)coaching, inzetten oudere leerlingen'

Leerlingen uit de bovenbouw worden ingezet om onderbouwleerlingen in kleine groepjes te begeleiden bij vakken die ze lastig vinden. Tijdens deze steunlessen worden de video's en aanvullende digitale materialen gebruikt.

Op deze manier worden contacturen gerealiseerd onder verantwoordelijkheid van een leraar, maar zonder de inzet van een leraar.

Het experiment met de scenario's liep vanaf schooljaar 2013/2014 tot en met december 2014.

Rapportage

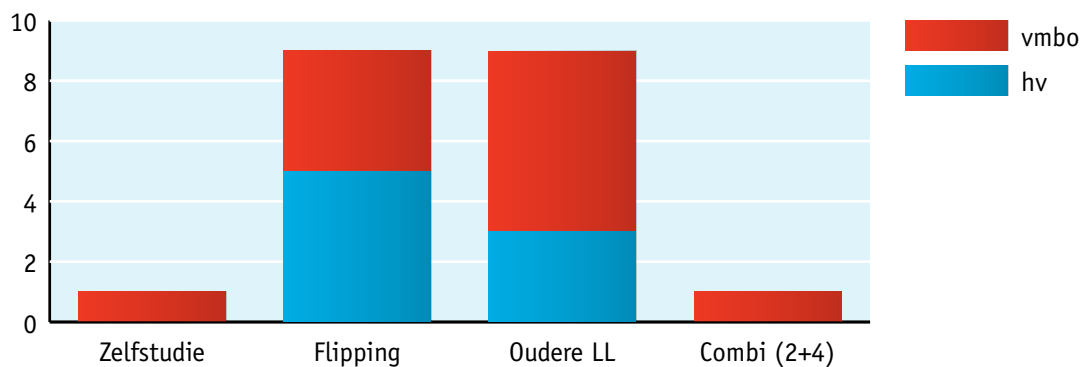
- In december 2014 hebben de deelnemende scholen over hun experiment gerapporteerd aan de bovenschoolse projectleiding.
- De rapportages van de scholen gingen enerzijds over de feiten: welk scenario, welke vak(ken), etc. Anderzijds over de ervaringen bij de uitvoering en het effect van LvoorL op school.
- Deze rapportage volgt de indeling van het door de scholen ingevulde format.

Feiten en cijfers van de experimenten met de scenario's

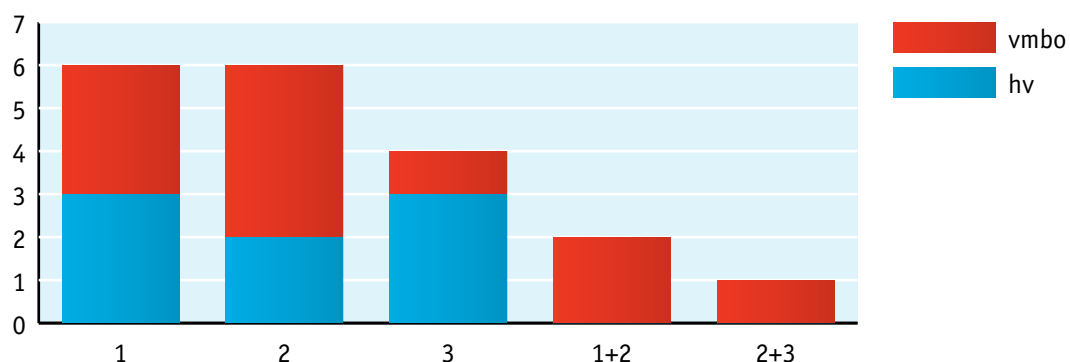
- Bij deze inventarisatie zijn 22 scholen betrokken (één school is opgeheven). Daarvan hebben er 20 aan deze inventarisatie meegewerkt.
- Het project Leerlingen voor Leerlingen is uitgevoerd door scholen en afdelingen havo/vwo en vmbo (waaronder een school voor praktijkonderwijs).
- Voor het experiment konden de scholen kiezen uit drie scenario's (zie par.1) of een combinatie daarvan.
- In grafiek (1) staat hoeveel scholen voor welk scenario hebben gekozen.

1 Aantal experimenten per scenario

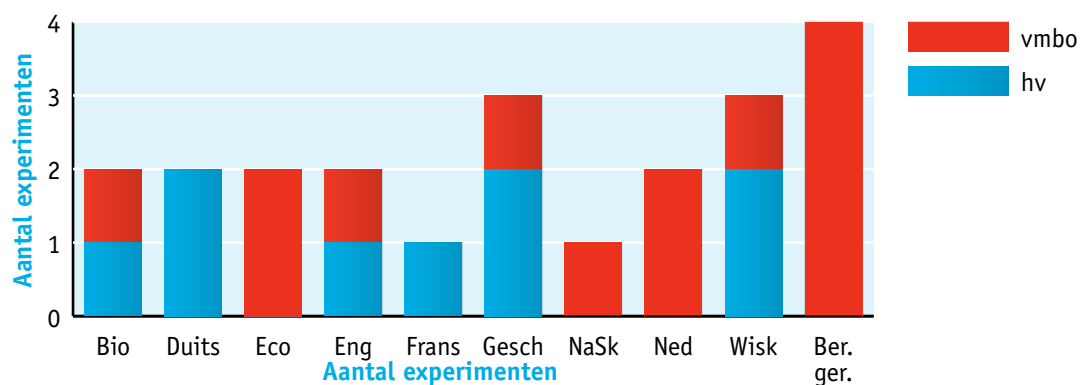
- Grafiek (2) toont in welke leerjaren de experimenten zijn uitgevoerd. Daarbij is onderscheid gemaakt naar schoolsoort.

2 Experimenten per leerjaar en schoolsoort

- De scholen hebben filmpjes gemaakt voor twee vakken naar eigen keuze. De meeste scholen hebben ervoor gekozen om een experiment uit te voeren met één van die twee vakken. Twee scholen kozen voor een experiment met beide vakken.
- Grafiek (3) geeft weer welke vakken per schoolsoort zijn gekozen.

3 Aantal experimenten per vak

- Het gemiddelde aantal leerlingen per experiment (school) is 40. Het hoogste aantal is 100 en het laagste 15 leerlingen.
- Iedere school heeft het experiment uitgevoerd met minimaal twee groepen leerlingen, overeenkomstig de afspraken met OCW daarover. In totaal deden 38 groepen mee met gemiddeld 20 leerlingen per groep.
- Bij 14 scholen was slechts één docent bij het experiment betrokken, bij 6 scholen ging het om twee docenten.

3

Uitvoering experiment volgens plan?

- Eind 2012 moesten de deelnemende scholen aan OCW bevestigen (in het 'go-document') of zij vanaf het schooljaar 2013/2014 zouden gaan experimenteren met de inzet van filmpjes in de lessen.
- Doel van de experimenten was te onderzoeken of een vermindering van het aantal contacturen mogelijk is met behoud van de kwaliteit van het onderwijs en zonder verhoging van de werkdruk voor docenten.
- Voor de experimenten zijn met OCW de volgende kaders afgesproken:
 - minimaal twee groepen per vak;
 - ten minste 20 procent reductie van het aantal contacturen;
 - de betrokken docenten houden hetzelfde aantal uren, maar vullen minimaal 20 procent daarvan anders in (bijvoorbeeld met begeleiding van zwakke leerlingen);
 - de school kiest voor één van de drie, binnen het project ontwikkelde en door OCW 'goedgekeurde', scenario's of een combinatie daarvan.
- Twee scholen hebben de reductie van het aantal contacturen, zoals was gepland in het go-document, niet kunnen realiseren.
- Eén school heeft, anders dan gepland, de reductie van de contacttijd gerealiseerd binnen de reguliere lestijd (door een deel daarvan in te zetten voor zelfwerkzaamheid, speelt de docent tijdens de les extra tijd vrij voor begeleiding van individuele leerlingen).
- Twee scholen moesten vanwege wijzigingen in de personele bezetting tijdens het experiment bijsturen, maar konden het concept wel overeind houden.
- Drie scholen melden technische problemen in eigen huis. Hun bedoeling om het experiment te verbreden naar andere (niet experiment-) vakken, kon door deze problemen niet doorgaan.

Conclusie

Het merendeel van de scholen heeft het experiment volgens plan uitgevoerd. De scholen die onderweg moesten bijsturen, geven duidelijk aan hoe dat is gebeurd en waarom.

4 Ervaringen met werken met scenario's

In de uiteenlopende ervaringen met het experiment die de scholen rapporteren, wordt een aantal trends zichtbaar:

- Deelnemende scholen zien het maken van goede instructiefilmpjes (door leerlingen) over het algemeen als tijdrovend en organisatorisch lastig. Goede apparatuur en een aparte ruimte zijn essentieel.
- Alle scholen melden dat leerlingen enthousiast zijn over het bekijken van instructiefilmpjes. Dat geldt ook voor de moeilijke doelgroep van het praktijkonderwijs.
- Het merendeel van de scholen geeft aan dat het werken met de scenario's een stimulans is geweest voor activerend en/of gepersonaliseerd leren.

'De docenten geven aan dat zij door een andere organisatie meer tijd krijgen voor andere werkzaamheden, zoals voorbereiden, nakijken en leerlingen coachen.'

'De contacturen zijn verminderd door de inzet van instructiefilmpjes en weekplanners. Leerlingen maken gedurende de week zelf een keuze voor het vak en het tempo. De inzet van instructiefilmpjes maakt differentiatie mogelijk in tempo en niveau. Het resultaat is dat veel leerlingen "klaar" zijn met hun taak en het werk voor de betreffende week af hebben. Met minder contacttijd.'

- Ongeveer een derde van de deelnemende scholen heeft bij de invoering van de scenario's te kampen gehad met organisatorische/roostertechnische (soms voor docenten en soms voor leerlingen) of technische problemen.
- In één geval is het experiment niet voortgezet vanwege toegenomen werkdruk van de betrokken docent.

Conclusie

Het enthousiasme van de leerlingen over het gebruik van filmpjes is opvallend. De meeste scholen bleken in staat, soms met hindernissen, het gekozen scenario voor het experiment succesvol te implementeren.

5 Effect van LvoorL op veranderingen/innovaties op de scholen

Het merendeel van de scholen is, ten minste voor de experimentvakken, begonnen met een andere inrichting van het onderwijs. In die zin dat docenten filmpjes (niet uitsluitend de LvoorL-filmpjes) gebruiken voor instructie en meer tijd vrijspelen voor persoonlijke begeleiding van leerlingen die meer uitleg nodig hebben.

- Vrijwel alle scholen hebben meer oog gekregen voor het belang van de inbreng van leerlingen in de vormgeving van het onderwijs.
- Alle scholen zien dat het maken van filmpjes nut heeft voor de leerlingen die bij het maken zijn betrokken: vooral hun kennis van de materie die in de filmpjes wordt behandeld, wordt groter.
- Op vrijwel alle scholen sloot het concept LvoorL aan op de onderwijskundige visie van de schoolleiding. Daardoor werkte het project op de meeste scholen als een impuls voor verdere concretisering van die visie.
- De scholen waar enthousiaste docenten/projectleiders ruimte en steun kregen van de schoolleiding blijken het meest succesvol bij de uitvoering.
- Op de meeste scholen is sprake van 'olievlekwerking', onder invloed van de gewijzigde onderwijskundige visie van de schoolleiding.
- Alle scholen zien het nut van digitaal onderwijs. De behoefte aan één device per leerling wordt breed aangegeven.

'Het project heeft er op school voor gezorgd dat ervaring is opgedaan met vernieuwing van de lespraktijk, dat vooroordelen over digitaal onderwijs zijn weggenomen en dat meer docenten bereid zijn om te experimenteren met het gebruik van ICT. Er worden stappen gezet in gepersonaliseerd leren. Het scenario Flipping heeft navolging gekregen bij geschiedenis in klas vwo 5 en bij het vak natuurkunde. Voor de vakken Engels en geschiedenis is het gebruik van filmpjes gewoon geworden. Vakken als natuurkunde, scheikunde en biologie gebruiken het in navolging van de experimentvakken ook. Andere vakken, zoals Duits en Frans, zijn geïnteresseerd. Kortom het idee krijgt navolging. Bij ons wordt het project voortgezet. We gaan door met het maken van instructiefilms en ook met het verspreiden van het idee.'

- De meeste scholen geven impliciet aan te werken volgens het vier-in-balans-model waarbij men ernaar streeft dat de visie van de schoolleiding, de deskundigheid van docenten, de infrastructuur en digitaal leermateriaal met elkaar in balans zijn.

Conclusie

Het concept van LvoorL heeft vernieuwingen in de lespraktijk gestimuleerd; het sluit aan op activerend en gepersonaliseerd leren en het was een stimulans voor verdere digitalisering van het onderwijs.

De cruciale rol van de schoolleiding, in samenspel met enthousiaste docenten/projectleiders, komt ook hier duidelijk naar voren.

Overige producten van het project Leerlingen voor Leerlingen

Criteria voor review door vakcollega's

In het najaar van 2010 is een eerste reviewformulier opgesteld, met criteria voor de beoordeling van de filmpjes als leermateriaal. De criteria zijn gebaseerd op het MERLOT-systeem voor peer review en de kwaliteitscriteria voor de beoordeling van educatieve content als gehanteerd door VO-content.

In verschillende sessies met docenten van scholen die aan het project LvoorL deelnemen, is een beoordelingsformulier met deze criteria uitgetest en bijgesteld aan de hand van de ervaringen tijdens de sessies.

Vervolgens is het bijgestelde concept voorgelegd aan een redactieraad van deskundigen, met onder meer een vertegenwoordiger van Beeld en Geluid, van de SLO en van een uitgeverij. Deze redactieraad heeft nog enkele wijzigingen aangebracht en het model gefiatteerd.

In het daaruit resulterende [formulier](#) is de beoordeling door leerlingen opgenomen.

Zes scenario's voor het gebruik van filmpjes in het onderwijs

Voorafgaand aan de fase waarin de filmpjes in het onderwijs van de deelnemende scholen zouden worden ingezet, heeft een werkgroep onderwijs (bestaande uit docenten en schoolleiders van het project) zes scenario's ontwikkeld met manieren waarop de filmpjes kunnen worden ingezet.

Omdat OCW het uitgangspunt hanteerde dat het inzetten van de filmpjes aantoonbaar moest kunnen leiden tot een reductie van het aantal contacturen voor het bewuste vak, zijn in de experimenteerfase drie scenario's niet getest: zelfwerkzaamheid tijdens de les; verlengde lestijd en zelfwerkzaamheid bij ziekte (van leerling of docent) ([naar document](#)).

Handleiding voor het maken van instructiefilmpjes

Het 'trial and error'-proces dat de deelnemende scholen in de ontwikkelfase van de filmpjes hebben doorlopen, heeft tot leerzame inzichten geleid. Daarom is in overleg met de stuurgroep LvoorL besloten een handleiding voor het maken van instructiefilmpjes samen te stellen, met medewerking van projectleiders, docenten en leerlingen van LvoorL-scholen.

Deze '[Handleiding instructiefilmpjes voor en door leerlingen](#)' is te vinden via Kennisnet en Innovatie Impuls Onderwijs.

In een [begeleidende video](#) is te zien wat leraren en leerlingen vinden van het maken en gebruiken van instructiefilmpjes.

Omgaan met auteursrechten

Bij de productie van filmpjes is aandacht voor de regelgeving over auteursrechten van belang. Dat bleek in de loop van het project. Met deskundige inbreng van Kennisnet is voor de deelnemende scholen een document met aanwijzingen opgesteld.

Dit document is als bijlage gevoegd bij de hierboven vermelde [handleiding](#).

Auteurs

Rola Hulsbergen, voorzitter van de stuurgroep van Leerlingen voor Leerlingen en oud-rector.

Mees van Krimpen, bovenschools projectleider van Leerlingen voor Leerlingen en oud-directeur van de stichting Ict op School.

